

วิพากษ์แนวทางการตีความการใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้เพื่อการบังคับ คดีตามคำพิพากษาคดีแพ่งของศาล

Criticize the Interpretation of the Claims of the Debtor for the Execution of the Court's Civil Court Judgment

อธิป จันทนโรจน์*

มหาวิทยาลัยพายัพ ถนนซูเปอร์ไฮเวย์เชียงใหม่-ลำปาง อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ 50000

Athip Chanthanarot

มหาวิทยาลัยพายัพ ถนนซูเปอร์ไฮเวย์เชียงใหม่-ลำปาง อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ 50000

อีเมลติดต่อ: athip_c@payap.ac.th

Received: September 10, 2020

Revised: December 14, 2020

Accepted: January 4, 2021

บทคัดย่อ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติบทควบคุมกองทรัพย์สินของลูกหนี้ไว้เพื่อคุ้มครองเจ้าหนี้ให้มีโอกาสได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้ได้ การควบคุมกองทรัพย์สินของลูกหนี้ประการหนึ่งคือ เมื่อลูกหนี้มีสิทธิเรียกร้องแล้วลูกหนี้กลับขัดขืนหรือเพิกเฉยไม่ยอมใช้สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นเหตุทำให้เจ้าหนี้เสียประโยชน์ กล่าวง่ายๆ ก็คือลูกหนี้ไม่ยอมทำให้ตนเองมีทรัพย์สินอย่างที่ควรจะมี กรณีเช่นว่านี้เจ้าหนี้สามารถใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ฟ้องคดีแทนลูกหนี้เพื่อป้องกันสิทธิของตนได้ อย่างไรก็ตาม การที่ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้เช่นว่านี้มีข้อจำกัดคือ หากลูกหนี้ได้ใช้สิทธิฟ้องคดีจนศาลพิพากษาให้ชนะคดีแล้ว แต่กลับไม่ยอมดำเนินการบังคับคดี เจ้าหนี้ก็ไม่สามารถใช้สิทธิบังคับคดีแทนลูกหนี้ได้เพราะไม่ใช้การที่ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ ซึ่งในเรื่องนี้ศาลฎีกาก็ได้วินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานเสมอมา ทำให้เกิดช่องว่างที่ลูกหนี้อาจใช้สิทธิไม่สุจริตและทำให้เจ้าหนี้เสียประโยชน์จากกรณีดังกล่าวได้

บทความวิชาการนี้จึงวิพากษ์แนวทางการตีความของศาลฎีกา และนำเสนอแนวทางการคุ้มครองเจ้าหนี้เพื่อไม่ให้เสียประโยชน์จากกรณีดังกล่าว โดยอาจเปลี่ยนมุมมองการวินิจฉัยหลักกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับคดีใหม่เนื่องจากได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธี

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ

พิจารณาความแฟ่งเกี่ยวกับตัวผู้มีสิทธิบังคับคดีตามคำพิพากษาแล้ว อาจสามารถครอบคลุมถึงการใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้เพื่อการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลได้

คำสำคัญ: สิทธิบังคับคดี, การใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้

Abstract

The Civil and Commercial Code provides the control of the debtor's property division to protect creditors with the opportunity to receive payment from the debtor. One of the control of the debtor's property division is When the debtor has the claim, the debtor has resisted or ignored that claim, causing the creditor to lose the benefit, In simple terms, the debtor does not give himself the assets it should have. In such cases, the creditor can use the debtor's right to file a lawsuit on behalf of the debtor to protect his rights. However, the exercise of such debtor's claim is limited: If the debtor has exercised the right to sue the case until the court has won the case but refused to proceed with the execution creditors cannot exercise the right to execute the case on behalf of the debtor because it is not an exercise of the debtor's claims. In this regard, the Supreme Court has always ruled the norm. This creates a gap in which the debtor may exercise his or her right dishonestly and causes the creditor to lose benefit from the case.

This academic article therefore critiques the interpretation of the Supreme Court. And present guidelines for protection of creditors so as not to lose benefit from such cases. It may change the view of the ruling of the law because the Code of Civil Procedure has been revised on the person entitled to the execution of the judgment which may be able to cover the use of the debtor's claim for the execution of the court's judgment.

Keywords: Executions, Exercising Debtor's Claims

1. บทนำ

กระบวนการยุติธรรมทางแพ่งภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาแล้ว หากลูกหนี้ไม่ยอมปฏิบัติตามการชำระหนี้ เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิดำเนินการต่อไปเรียกว่า “การบังคับคดี” เพื่อบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามคำพิพากษาของศาล การใช้สิทธิบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลนี้ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งแต่เดิมเป็นสิทธิของคู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะคดีเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาที่มีสิทธิบังคับคดีตามคำพิพากษาได้เป็นการเฉพาะ จนกระทั่งในปี พ.ศ.2560 ได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง¹ บัญญัติให้ผู้ที่มีสิทธิบังคับคดีตามคำพิพากษานั้นได้แก่คู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะคดีมีฐานะเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา นอกจากนี้ยังให้บุคคลที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ได้รับชำระหนี้เป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา และให้บุคคลซึ่งได้รับโอนหรือรับช่วงสิทธิตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นมีอำนาจบังคับคดีได้ด้วย

เมื่อกฎหมายได้เพิ่มสิทธิให้แก่บุคคลซึ่งอาจไม่ใช่เป็นคู่ความในคดี แต่มีสิทธิที่จะบังคับคดีได้ไม่ว่าจะได้สิทธินั้นมาจากการโอนในฐานะผู้รับโอนสิทธิเรียกร้อง หรือได้สิทธิมาโดยผลของกฎหมายอย่างผู้รับช่วงสิทธิ แต่มีกรณีหนึ่งซึ่งกฎหมายไม่ได้บัญญัติถึงก็คือ เจ้าหนี้ของลูกหนี้ที่มีสิทธิบังคับคดี ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 233 บัญญัติให้เจ้าหนี้สามารถใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ได้กรณีลูกหนี้ขัดชั้นหรือเพิกเฉยไม่ยอมใช้สิทธิเรียกร้องของตนอันเป็นเหตุให้เจ้าหนี้ต้องเสียประโยชน์ โดยให้เป็นการใช้สิทธิในการฟ้องคดีแทนลูกหนี้ แต่หากว่าลูกหนี้ได้ฟ้องคดีเองจนศาลมีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้ตามคำพิพากษา (ลูกหนี้คนที่สาม) แล้ว ลูกหนี้กลับไม่ยอมบังคับคดีเพื่อให้ตนเองได้รับชำระหนี้ เจ้าหนี้จะเข้าไปใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามมาตรา 233 ดังกล่าวนั้นเพื่อบังคับคดีแทนลูกหนี้ได้หรือไม่

2. ผู้มีสิทธิบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาล

การบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลนั้นอาจทำได้ 2 ทางคือ การบังคับคดีโดยทางศาล และการบังคับคดีโดยทางเจ้าพนักงานบังคับคดี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคำพิพากษาที่เจ้าหนี้ต้องการให้บังคับนั้นว่าจำเป็นต้องตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีขึ้นมาบังคับหรือไม่ เช่น คำพิพากษาให้จดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ เจ้าหนี้สามารถใช้คำพิพากษาของศาลไปดำเนินการจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ได้โดยไม่ต้องตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีก่อน แต่หากเป็นคำพิพากษาให้ชำระหนี้เงินที่จะต้องยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ออกขายทอดตลาดเพื่อนำเงินมาชำระหนี้ เป็นกรณีที่เจ้าหนี้ไม่สามารถดำเนินการเองได้จึงต้องตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีขึ้นมาเพื่อดำเนินการให้ อย่างไรก็ตาม การบังคับคดีไม่ว่าจะโดยทางศาลหรือโดยทางเจ้าพนักงานบังคับคดีก็จำเป็นต้องทำให้ถูกต้องตามวิธีการที่กฎหมายกำหนด ซึ่งมีอย่างน้อย 3 องค์ประกอบที่ต้อง

¹ แก้ไขโดยมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 30) พ.ศ.2560.

พิจารณาได้แก่ 1. ผู้มีสิทธิบังคับคดี 2. ระยะเวลาดำเนินการที่บังคับคดี และ 3. วิธีการบังคับคดีเป็นไปตามคำพิพากษาของศาล โดยในบทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะประเด็นผู้มีสิทธิบังคับคดีเท่านั้นซึ่งเป็นประเด็นที่จะนำไปวิเคราะห์ว่าใครจะเป็นผู้มีสิทธิบังคับคดีได้บ้าง

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 274 บัญญัติว่า²

“ถ้าคู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายแพ้คดีหรือบุคคลที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ชำระหนี้ (ลูกหนี้ตามคำพิพากษา) มิได้ปฏิบัติตามคำบังคับที่ออกตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทั้งหมดหรือบางส่วน คู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะคดีหรือบุคคลที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ได้รับชำระหนี้ (เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา) ขอบที่จะร้องขอให้มีการบังคับคดีโดยวิธียึดทรัพย์สิน อายัดสิทธิเรียกร้อง หรือบังคับคดีโดยวิธีอื่นตามบทบัญญัติแห่งภาคนี้ภายในสิบปีนับแต่วันที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง และถ้าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้ร้องขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดียึดทรัพย์สินหรืออายัดสิทธิเรียกร้องใดไว้หรือได้ดำเนินการบังคับคดีโดยวิธีอื่นไว้บางส่วนแล้วภายในระยะเวลาดังกล่าว ก็ให้ดำเนินการบังคับคดีแก่ทรัพย์สินหรือสิทธิเรียกร้อง หรือบังคับคดีโดยวิธีอื่นนั้นต่อไปจนแล้วเสร็จได้

ถ้าคำพิพากษาหรือคำสั่งกำหนดให้ชำระหนี้เป็นงวด เป็นรายเดือน หรือเป็นรายปี หรือกำหนดให้ชำระหนี้ อย่างไรก็ดีในอนาคต ให้มีระยะเวลาสิบปีตามวรรคหนึ่งตั้งแต่วันที่หนี้ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นอาจบังคับให้ชำระได้

ถ้าสิทธิเรียกร้องตามคำพิพากษาหรือคำสั่งเป็นการให้ชำระเงิน ส่งคืนหรือส่งมอบทรัพย์เฉพาะสิ่ง บุคคลซึ่งได้รับโอนหรือรับช่วงสิทธิตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นมีอำนาจบังคับคดีตามความในหมวด 2 การบังคับคดีในกรณีที่เป็นหนี้เงิน หรือหมวด 3 การบังคับคดีในกรณีที่ให้ส่งคืนหรือส่งมอบทรัพย์เฉพาะสิ่ง แล้วแต่กรณี โดยการร้องขอต่อศาลเพื่อเข้าสวมสิทธิเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาต่อไป”

ตามบทบัญญัติข้างต้นนี้ได้กำหนดผู้มีสิทธิบังคับคดีไว้ 4 กรณี โดยใน 2 กรณีแรกเป็นผู้มีสิทธิบังคับคดีได้ตามกฎหมายเดิมอยู่แล้ว ส่วนอีก 2 กรณีหลังนั้นเพิ่งจะบัญญัติไว้ตามกฎหมายที่แก้ไขใหม่ ได้แก่

1. คู่ความ ตามคำนิยามในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1(11) หมายถึง “บุคคลผู้ยื่นคำฟ้องหรือถูกฟ้องต่อศาล และเพื่อประโยชน์แห่งการดำเนินกระบวนการ

² มาตรา 274 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 30) พ.ศ. 2560 โดยมีเหตุผลในการแก้ไข คือ โดยที่บทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ใช้บังคับอยู่บางส่วนไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ทำให้การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเป็นไปโดยล่าช้าไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนผู้มีอรรถคดี และเปิดโอกาสให้มีการประวิงคดีสมควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีตามคำพิพากษาและคำสั่งให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้.

พิจารณาให้รวมถึงบุคคลผู้มีสิทธิกระทำการแทนบุคคลนั้นๆ ตามกฎหมายหรือในฐานะ
 “ทนายความ” บุคคลเหล่านี้อยู่ในฐานะคู่ความมีสิทธิดำเนินการบังคับคดีได้

- (ก) ผู้ที่ยื่นคำฟ้อง หมายถึงโจทก์ในคดีและรวมถึงจำเลยที่ได้ฟ้องแย้งด้วย
- (ข) ผู้ที่ถูกฟ้อง หมายถึงจำเลยและรวมถึงโจทก์ที่ถูกจำเลยฟ้องแย้งด้วยเช่นกัน
- (ค) บุคคลที่อยู่ในฐานะเช่นเดียวกับโจทก์หรือจำเลย เช่น ผู้ร้องสอด หรือผู้ร้องขอชดเชย
 เป็นต้น บุคคลเหล่านี้ซึ่งมีฐานะเป็นโจทก์หรือจำเลยต่างก็มีสิทธิบังคับคดีตามคำพิพากษาได้
- (ง) ผู้มีสิทธิกระทำการแทนบุคคลนั้นๆ ตามกฎหมาย เช่น ผู้แทนโดยชอบธรรมที่
 ดำเนินคดีแทนผู้เยาว์ ผู้แทนนิติบุคคลดำเนินคดีแทนนิติบุคคล ผู้รับมอบอำนาจดำเนินคดี
 แทนผู้มอบอำนาจ ทายาทโดยธรรมหรือผู้จัดการมรดกที่ดำเนินการแทนผู้ตาย
- (จ) ผู้มีสิทธิทำการแทนบุคคลนั้นๆ ในฐานะทนายความ ซึ่งรวมถึงพนักงานอัยการ
 กรณีที่รัฐเป็นผู้ฟ้องคดีมีสิทธิดำเนินการบังคับคดีได้เช่นกัน

อย่างไรก็ดี ในส่วนนี้ต้องเข้าใจว่าบุคคลตาม (ก) ถึง (ค) เป็นผู้มีส่วนได้เสียในคดี
 โดยตรง เราอาจเรียกว่า “ตัวความ” ส่วนผู้มีสิทธิกระทำการแทนตามกฎหมายหรือในฐานะ
 ทนายความตาม (ง) และ (จ) นั้นแม้จะมีสิทธิดำเนินการบังคับคดีได้ แต่ก็เป็นเพียงการ
 ดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนคู่ความที่แท้จริงหรือตัวความเท่านั้น แต่ไม่ได้มีส่วนได้เสียหรือ
 ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในผลแห่งคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นด้วย

2. บุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะคดี หมายถึง บุคคลที่เข้ามาในคดีหรือในกระบวนการ
 พิจารณาของศาล แต่ไม่ได้เข้ามาในฐานะคู่ความ เพราะไม่ใช่ผู้ยื่นคำฟ้องหรือถูกฟ้องต่อศาล
 ทั้งไม่ใช่ผู้กระทำการแทน เช่น เจ้าหนี้ผู้ขอเฉลี่ยทรัพย์ ผู้ร้องขอถอนส่วน ผู้ซื้อทรัพย์จากการ
 ขายทอดตลาดตามคำสั่งศาล ผู้ที่แสดงอำนาจพิเศษตามกฎหมาย เป็นต้น บุคคลเหล่านี้
 ไม่ได้มีฐานะเป็นคู่ความในคดี แต่ได้เข้ามาในคดี และหากศาลพิพากษาให้ชนะคดีก็ต้องถือว่า
 เป็นบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะคดีมีสิทธิดำเนินการบังคับคดีได้

3. บุคคลที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ได้รับชำระหนี้ บุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่
 ไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีแต่ได้ประโยชน์จากคำพิพากษา
 หรือคำสั่งของศาลซึ่งตามกฎหมายเดิมนั้นไม่มีสิทธิบังคับคดีตามคำพิพากษาที่ตนได้รับ
 ประโยชน์นั้น แต่ต้องนำไปสิทธิหรือประโยชน์ตามคำพิพากษานั้นไปฟ้องเป็นคดีใหม่ก่อน
 แล้วจึงบังคับคดีในคดีนั้นได้ อย่างไรก็ตาม บุคคลกลุ่มนี้ได้ถูกบัญญัติให้มีสิทธิบังคับคดีได้ตาม
 กฎหมายที่ได้แก้ไขใหม่ในฐานะเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ที่ปรากฏให้เห็นชัดได้บุคคลหนึ่งก็
 คือ ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากสัญญาประนีประนอมยอมความซึ่งศาลได้มีคำพิพากษายอมแล้ว
 ยกตัวอย่างเช่น นายเอกเป็นโจทก์ฟ้องนายโทเป็นจำเลยแต่ในระหว่างการพิจารณาคดีนายเอก
 กับนายโทสามารถตกลงยอมความกันได้จึงได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันว่านายโท
 ยินยอมแบ่งกรรมสิทธิ์ในที่ดินให้แก่ นายเอกและนายตรีและศาลมีคำพิพากษายอมยอม ดังนั้น
 ถ้านายโทไม่ยอมแบ่งที่ดินให้ตามที่ศาลพิพากษายอม นายเอกจะเป็นผู้มีสิทธิบังคับคดี
 ได้ในฐานะคู่ความ ส่วนนายตรีซึ่งเป็นบุคคลภายนอกคดีเพราะไม่ได้ร่วมเป็นโจทก์กับนายเอก

ด้วยแต่เนื่องจากคำพิพากษาตามยอนนั้นให้ประโยชน์แก่นายตรีด้วย นายตรีจึงเป็นผู้มีสิทธิบังคับคดีด้วยในฐานะบุคคลที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ได้รับชำระหนี้ เป็นต้น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้ตัดสินไว้ก่อนมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 30) พ.ศ.2560 จึงไม่สามารถใช้เป็นบรรทัดฐานในกรณีนี้ต่อไปได้ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3137/2549 ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 271 ผู้มีอำนาจขอให้บังคับคดีได้คือคู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะ (เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา) เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาดังกล่าวอาจเป็นโจทก์หรือจำเลยในคดีนั้น หรือเป็นบุคคลภายนอกซึ่งร้องสอดเข้ามาในคดีนั้นก็ได้ แต่ผู้ร้องมิได้เป็นโจทก์ เป็นจำเลยหรือเป็นผู้ร้องสอด ผู้ร้องมีฐานะเป็นแต่เพียงผู้รับประโยชน์ตามสัญญาประนีประนอมยอมความที่ศาลพิพากษาตามยอนเท่านั้น จึงมิใช่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ไม่มีสิทธิบังคับคดีได้

4. บุคคลซึ่งได้รับโอนหรือรับช่วงสิทธิตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยจะต้องเป็นสิทธิเรียกร้องตามคำพิพากษาหรือคำสั่งเป็นการให้ชำระเงิน ส่งคืนหรือส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่งเท่านั้น หากเป็นคำพิพากษาอย่างอื่น เช่น พิพากษาให้ขับไล่อรื้อถอน ให้ทำนิติกรรมให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการ หรือกรณีอื่นๆ ผู้รับโอนสิทธิหรือผู้รับช่วงสิทธิย่อมไม่สามารถใช้สิทธิบังคับคดีได้ ในส่วนนี้จะขออธิบายลักษณะของผู้รับโอนสิทธิ กับผู้รับช่วงสิทธิเพื่อนำไปเปรียบเทียบกับเจ้าหนี้ผู้ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ต่อไปดังนี้

(ก) บุคคลซึ่งได้รับโอนสิทธิ หมายถึงผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 303 และมาตรา 306 เมื่อผู้มีสิทธิเรียกร้องได้แสดงเจตนาว่าจะโอนสิทธิเรียกร้องนั้นโดยผู้รับโอนก็ได้แสดงเจตนารับโอนสิทธิเรียกร้องเช่นกัน ก็จะทำให้สิทธิเรียกร้องนั้นโอนจากผู้โอนมายังผู้รับโอน เช่น ผู้ให้กู้ยืมมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้กู้ชำระหนี้เงินกู้ หากผู้ให้กู้โอนสิทธิเรียกร้องนี้ให้แก่ผู้ใด ผู้ที่รับโอนก็จะมีสิทธิเรียกให้ผู้กู้ชำระหนี้ให้ทันได้ การโอนสิทธิเรียกร้องนี้เป็นเรื่องที่เกิดจากการแสดงเจตนาของบุคคล มีลักษณะเป็นนิติกรรมอย่างหนึ่ง คล้ายกับสัญญาซื้อขาย เพียงแต่วัตถุที่โอนให้แก่อันนั้นไม่ใช่ทรัพย์สินที่เป็นวัตถุมีรูปร่าง แต่เป็นสิทธิซึ่งเป็นวัตถุไม่มีรูปร่างจึงไม่มีการโอนกรรมสิทธิ์กันเหมือนในสัญญาซื้อขาย

สิทธิเรียกร้องเช่นว่านี้ต้องเป็นสิทธิเรียกร้องในทางทรัพย์สินและไม่ใช่สิทธิเฉพาะตัว แต่เดิมนั้นกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่เปิดโอกาสให้มีการโอนสิทธิเรียกร้องตามคำพิพากษาได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายเฉพาะ เช่น พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ.2541 เป็นต้น ดังนั้น ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องที่ศาลมีคำพิพากษาแล้วจะไม่สามารถบังคับคดีต่อได้ ดังปรากฏเป็นคำพิพากษาศาลฎีกาจำนวนมาก เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5264/2559 ตาม ป.พ.พ. มาตรา 303 วรรคแรก บัญญัติว่า "สิทธิเรียกร้องนั้นท่านว่าจะพึงโอนกันได้ เว้นไว้แต่สภาพแห่งสิทธินั้นเองจะไม่เปิดช่องให้โอนกันได้" เมื่อสิทธิเรียกร้องในหนี้ที่ตกลงโอนให้แก่อันดังกล่าวเป็นสิทธิเรียกร้องในหนี้ตามคำพิพากษาของศาลแพ่ง คดีหมายเลขแดงที่ ง.509/2545 ซึ่งบุคคลที่มีสิทธิขอให้บังคับคดี

ตามคำพิพากษาจะต้องเป็นคู่ความหรือบุคคลที่เป็นฝ่ายชนะคดีตาม ป.วิ.พ. มาตรา 271 (เดิม) ลูกหนี้ที่ 2 ซึ่งต้องร่วมกับลูกหนี้ที่ 1 และพวกชำระหนี้ตามคำพิพากษาดังกล่าวให้แก่บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย โจทก์เดิมและเจ้าหนี้ซึ่งเป็นบุคคลภายนอก จึงมิใช่คู่ความหรือบุคคลที่เป็นฝ่ายชนะคดีตามที่บัญญัติไว้ใน ป.วิ.พ. มาตรา 271 (เดิม) และไม่อยู่ในฐานะที่จะร้องขอให้บังคับคดีตามคำพิพากษาดังกล่าวได้ ทั้งไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่ให้สิทธิแก่ลูกหนี้ที่ 2 และเจ้าหนี้ซึ่งมิใช่คู่ความหรือบุคคลที่เป็นฝ่ายชนะคดีเข้าสวมสิทธิเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาดังกล่าวแทนโจทก์เดิมได้

คำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นนี้จึงไม่สามารถใช้เป็นบรรทัดฐานได้อีกต่อไป และเมื่อกฎหมายได้แก้ไขให้ผู้รับโอนสิทธิสามารถใช้สิทธิบังคับคดีได้แล้ว ย่อมเป็นการสะดวกที่จะมีการซื้อขายสิทธิเรียกร้องหรือหนี้ตามคำพิพากษาเพื่อให้ผู้รับโอนไปดำเนินการบังคับคดีต่อไปได้

(ข) ผู้รับช่วงสิทธิ หมายถึงผู้รับช่วงสิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 226 ซึ่งเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดว่าใครเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการชำระหนี้แต่ไม่ใช่ลูกหนี้โดยตรง หากผู้มีส่วนได้เสียนั้นได้ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้แทนลูกหนี้ไปแล้ว ผู้มีส่วนได้เสียนั้นจะเข้ารับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้คนนั้นมาเรียกให้ผู้ที่เป็ลูกหนี้โดยตรงชำระหนี้แทนได้ต่อไป เช่น ผู้ค้ำประกันที่ได้ชำระหนี้แทนลูกหนี้ไปแล้วรับช่วงสิทธิมาเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่ตนหรือผู้รับประกันภัยได้ชำระหนี้ให้แก่ผู้เอาประกันภัยแล้วไปเรียกให้ผู้กระทำละเมิด (ในฐานะเป็นลูกหนี้จากการละเมิด) ชำระหนี้ให้แก่ผู้รับประกันภัย เป็นต้น ซึ่งกฎหมายกำหนดผู้มีส่วนได้เสียไว้ในมาตรา 227, 229 และ 230 แต่เดิมนั้นศาลฎีกามีคำพิพากษาว่าผู้รับช่วงสิทธิอย่างผู้รับประกันภัย ไม่สามารถรับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยในการบังคับคดีตามคำพิพากษาได้ เพราะฉะนั้นหากในระหว่างการพิจารณาคดีที่ผู้เอาประกันภัยฟ้องผู้ทำละเมิด ผู้รับประกันภัยได้ชำระค่าเสียหายแก่ผู้เอาประกันภัยไปแล้วศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ทำละเมิดชำระค่าเสียหายให้แก่ผู้เอาประกันภัย ผู้รับประกันภัยก็ไม่สามารถบังคับคดีตามคำพิพากษานั้นแทนผู้เอาประกันภัยได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12622/2558 ผู้ร้องเป็นผู้รับประกันภัยความซื่อสัตย์ของจำเลยที่ 1 ผู้เป็นลูกจ้างไว้จากโจทก์ผู้เป็นนายจ้างระหว่างปฏิบัติงานจำเลยที่ 1 รับชำระหนี้จากลูกค้าแล้วไม่ส่งเงินทดรองคืนโจทก์ เข้าเงื่อนไขความคุ้มครองตามกรมธรรม์ประกันภัย ผู้ร้องจึงใช้คำสั่งใหม่ทดแทนแก่โจทก์ ผู้ร้องสามารถเข้ารับช่วงสิทธิของโจทก์เรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนที่ใช้ไปจากจำเลยทั้งสอง (จำเลยที่ 2 เป็นผู้ค้ำประกันความรับผิดชอบของจำเลยที่ 1 ต่อโจทก์) ได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 880 วรรคหนึ่งและมาตรา 226 วรรคหนึ่ง ซึ่งหมายถึงการใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลโดยผู้รับประกันภัยเป็นโจทก์ฟ้องในนามของผู้รับประกันภัยแทนผู้เอาประกันภัย ไม่ใช่การรับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยในการบังคับคดีตาม ป.วิ.พ. มาตรา 271 การบังคับคดีเป็นสิทธิของคู่ความฝ่ายชนะคดีหรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเท่านั้น เมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติรับรองสิทธิให้ผู้รับประกันภัยเข้ารับช่วงสิทธิ

ในการบังคับคดีของผู้เอาประกันภัยได้ ผู้ร้องซึ่งเป็นบุคคลภายนอกจึงเข้ารับช่วงสิทธิในการบังคับคดีตามคำพิพากษาเอาแก่จำเลยทั้งสองไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นนี้ไม่สามารถใช้เป็นบรรทัดฐานได้ต่อไป แต่น่าจะกลายเป็นว่าถ้าผู้รับประกันภัยได้ขาดใช้ค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนแก่เจ้าหนี้ไปแล้ว จะมีสิทธิดำเนินการบังคับคดีตามคำพิพากษาที่เจ้าหนี้ฟ้องต่อไปได้

กล่าวโดยสรุป ผู้มีสิทธิบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 274 ได้แก่ คู่ความ บุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะคดี บุคคลที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ได้รับชำระหนี้ และบุคคลซึ่งได้รับโอนหรือรับช่วงสิทธิตามคำพิพากษาหรือคำสั่งเฉพาะกรณี สิทธิเรียกร้องตามคำพิพากษาเป็นการชำระหนี้ ส่งคืนหรือส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง แต่ไม่ได้กล่าวถึงกรณีที่เจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ว่าจะใช้สิทธิเรียกร้องบังคับคดีได้ด้วยหรือไม่

3. การใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้

โดยปกติแล้วลูกหนี้ควรจะไขว่คว้าหาทางชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ หากลูกหนี้ไม่ชำระ เจ้าหนี้น่าจะสามารถใช้สิทธิฟ้องบังคับให้ลูกหนี้ชำระได้ แต่ในบางครั้งที่ลูกหนี้มีสิทธิเรียกร้องเหนือบุคคลอื่นซึ่งลูกหนี้สามารถบังคับจากบุคคลนั้นเพื่อให้ตนเองมีทรัพย์สินพอที่จะสามารถชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้แต่ลูกหนี้ไม่สนใจหรือเพิกเฉยในการใช้สิทธิเรียกร้องนั้น อาจเป็นเพราะลูกหนี้เห็นว่าแม้จะได้ทรัพย์สินอะไรมา ก็จะต้องนำไปชำระให้แก่เจ้าหนี้แล้ว ลูกหนี้ก็ไม่ได้อะไร ลูกหนี้จึงไม่สนใจที่จะดำเนินการใช้สิทธิเรียกร้องดังกล่าวนั้นจนเป็นเหตุให้เจ้าหนี้เสียหายเพราะกลายเป็นว่าลูกหนี้ไม่มีทรัพย์สินพอที่จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ กฎหมายจึงสร้างมาตรการให้เจ้าหนี้สามารถเข้ามาใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้แทนลูกหนี้ได้ แต่การใช้สิทธิขอเจ้าหนี้ดังกล่าวนี้จะกระทบกระเทือนสิทธิหรือความเกี่ยวพันระหว่างลูกหนี้กับบุคคลภายนอก (ลูกหนี้ของลูกหนี้) ด้วย จึงต้องมีหลักเกณฑ์มาควบคุมการใช้สิทธิของเจ้าหนี้ โดยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดไว้ในมาตรา 233 เรียกกันว่า “การใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้” ดังนี้

“ถ้าลูกหนี้ขัดขืนไม่ยอมใช้สิทธิเรียกร้อง หรือเพิกเฉยเสียไม่ใช้สิทธิเรียกร้อง เป็นเหตุให้เจ้าหนี้ต้องเสียประโยชน์ไซ้ ท่านว่าเจ้าหนี้จะใช้สิทธิเรียกร้องนั้นในนามของตนเองแทนลูกหนี้เพื่อป้องกันสิทธิของตนในมูลหนี้้นั้นก็ได้ เว้นแต่ในข้อที่เป็นการของลูกหนี้ส่วนตัวโดยแท้”

จากมาตรา 233 มีหลักเกณฑ์ในการใช้สิทธิของเจ้าหนี้ดังต่อไปนี้

1. ลูกหนี้ขัดขืนหรือเพิกเฉย หมายความว่าลูกหนี้มีสิทธิเรียกร้องเหนือบุคคลอื่นซึ่งลูกหนี้สามารถใช้สิทธิเรียกร้องนั้นได้ แต่ลูกหนี้กลับขัดขืนหรือเพิกเฉยต่อการใช้สิทธิเรียกร้องนั้น แต่หากลูกหนี้ยังใช้สิทธิเรียกร้องนั้นไม่ได้ เช่น หนี้มีกำหนดเวลาที่ยังไม่ครบกำหนด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในประเด็นว่าหนี้ระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ต้องถึงกำหนดก่อน

เจ้าหนี้จึงจะใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามมาตรา 233 นี้ได้หรือไม่ นักกฎหมายได้มีความเห็นเป็นสองฝ่าย³ แต่ผู้เขียนเข้าใจว่าส่วนใหญ่จะเห็นไปในทางว่าเจ้าหนี้สามารถใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ได้แม้ว่าหนี้ระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระก็ตาม

สิทธิเรียกร้องที่เจ้าหนี้จะใช้แทนลูกหนี้ได้นั้นต้องเป็นสิทธิเรียกร้องที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน และไม่ใช่วัตถุเฉพาะตัวของลูกหนี้ เช่น สิทธิเพิกถอนการให้เพราะเหตุเนรคุณ สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนจากการกระทำละเมิด เป็นต้น สิทธิเหล่านี้เป็นสิทธิเรียกร้องที่มีลักษณะเป็นการเฉพาะตัว เจ้าหนี้จึงไม่สามารถใช้สิทธิแทนลูกหนี้ได้ นอกจากนี้ สิทธิฟ้องหย่า สิทธิตามใบอนุญาตขับขี่ สิทธิในการมีอาวุธปืน ฯลฯ สิทธิทำนองนี้ไม่ใช่สิทธิเรียกร้องที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน เจ้าหนี้จึงไม่สามารถใช้สิทธิแทนลูกหนี้ได้เช่นกัน

2. เจ้าหนี้เสียประโยชน์ หมายความว่า การขัดขึ้นหรือเพิกเฉยไม่ยอมใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ นั้นส่งผลทำให้เจ้าหนี้เสียประโยชน์ กล่าวคือทำให้เจ้าหนี้มีโอกาสที่จะไม่ได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้เนื่องจากลูกหนี้ก็จะมีทรัพย์สินไม่พอชำระหนี้หรือชำระหนี้ได้ไม่ครบถ้วน แต่หากว่าลูกหนี้มีทรัพย์สินมากพอที่จะชำระหนี้ได้อยู่แล้วโดยไม่จำเป็นต้องใช้สิทธิเรียกร้องที่มีนั้นก่อน ก็จะถือว่าเจ้าหนี้ไม่ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ทำให้เจ้าหนี้เสียประโยชน์ไม่ได้ เช่น ลูกหนี้เป็นหนี้เงินต่อเจ้าหนี้ 10,000 บาท และลูกหนี้มีสิทธิเรียกร้องเหนือบุคคลอื่น (คือลูกหนี้เป็นเจ้าหนี้ของบุคคลอื่น) เป็นเงินจำนวน 10,000 บาท เช่นกัน แต่หากว่าลูกหนี้มีทรัพย์สินไม่ว่าจะอยู่ในรูปของเงิน หรือทรัพย์สินอย่างอื่น ซึ่งมีมูลค่าเกินกว่า 10,000 บาท อยู่แล้ว การที่ลูกหนี้จะไม่ใช้สิทธิเรียกร้องบังคับบุคคลอื่นยอมไม่ทำให้เจ้าหนี้เสียประโยชน์ เพราะเจ้าหนี้ยังสามารถบังคับเอาจากทรัพย์สินอย่างอื่นของลูกหนี้ได้

อย่างไรก็ดี หากว่าหนี้ที่ลูกหนี้ต้องชำระแก่เจ้าหนี้เป็นหนี้ส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง⁴ แล้วทรัพย์สินนั้นอยู่ในความครอบครองของบุคคลอื่นซึ่งลูกหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้บุคคลนั้นส่งมอบได้ แต่ลูกหนี้ไม่ใช้สิทธิเรียกร้อง เจ้าหนี้ก็ย่อมใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ได้ โดยกรณีนี้ไม่ต้องพิจารณาว่าลูกหนี้มีทรัพย์สินอยู่เท่าใด เพราะลูกหนี้มีหนี้ที่ต้องชำระด้วยทรัพย์สินเฉพาะสิ่งไม่ใช่ชำระด้วยเงิน เช่น ลูกหนี้มีหนี้ต้องส่งมอบรถยนต์ให้แก่เจ้าหนี้ โดยลูกหนี้ได้ตกลงซื้อไว้จากบุคคลอื่นแล้ว ดังนั้น หากลูกหนี้ขัดขึ้นหรือเพิกเฉยไม่ยอมเรียกให้บุคคลอื่นนั้นส่งมอบรถยนต์ ก็จะทำให้ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ด้วยรถยนต์ให้แก่เจ้าหนี้ได้อันทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ ดังนั้น เจ้าหนี้ย่อมใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้เรียกให้บุคคลอื่นนั้นส่งมอบรถยนต์ให้แก่ลูกหนี้ได้ ลูกหนี้ไม่สามารถอ้างว่าตนเองมีทรัพย์สินอย่างอื่นเพียงพอจะชดใช้

³ สุนทร มณีสวัสดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ : หนี้, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ : วิญญูชน), 2555, หน้า 224.

⁴ ศาสตราจารย์ ดร.จิต เศรษฐบุตร เห็นว่าต้องเป็นหนี้เงินเท่านั้น ดูได้ใน จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 20, (กรุงเทพ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), 99.

ค่าเสียหายให้แก่เจ้าหนี้ได้เพราะความประสงค์ของเจ้าหนี้ไม่ใช่เงินหรือค่าเสียหาย แต่เจ้าหนี้ประสงค์จะได้รถยนต์ตามที่ติดกลไว้กับลูกหนี้เท่านั้น

3. เป็นการใช้สิทธิในนามของตนเองแทนลูกหนี้ หมายความว่าเจ้าหนี้สามารถใช้สิทธิด้วยตัวเองได้ แต่สิทธิที่ใช้นั้นเป็นสิทธิของลูกหนี้ซึ่งกฎหมายมอบให้เจ้าหนี้สามารถใช้ได้โดยไม่ต้องขอความยินยอมของลูกหนี้ก่อน การใช้สิทธิเรียกร้องนั้นไม่ใช่แค่ใช้สิทธิเรียกให้ลูกหนี้ของลูกหนี้ชำระหนี้เท่านั้น แต่ยังสามารถใช้สิทธิได้จนถึงขนาดฟ้องลูกหนี้ของลูกหนี้เป็นจำเลยในคดีได้ด้วย ดังจะเห็นได้จากมาตรา 234 ที่บัญญัติว่า “เจ้าหนี้ผู้ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้จะต้องขอหมายเรียกลูกหนี้มาในคดีนั้นด้วย” แสดงว่าเจ้าหนี้สามารถใช้สิทธิฟ้องคดีแทนลูกหนี้ได้ด้วย อย่างไรก็ตาม ต้องพึงระลึกว่าการใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้เป็นกรณีที่เจ้าหนี้ใช้สิทธิแทนลูกหนี้ ดังนั้น สิทธิของลูกหนี้เหนือหนี้นั้น รวมถึงของต่อสู้อย่างจำเลย (ลูกหนี้ของลูกหนี้) มีอยู่อย่างไร เจ้าหนี้ก็ต้องใช้สิทธิไปตามนั้น จะใช้เกินไปกว่าที่ลูกหนี้มีสิทธิไม่ได้

ผลของการใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้

การใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้เป็นมาตรการที่กฎหมายสร้างขึ้นมากเพื่อควบคุมกองทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อให้ทรัพย์สินของลูกหนี้ยังคงมีอยู่เช่นเดิม เมื่อเจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้แล้วจะเกิดผลประการใดนั้น ต้องแบ่งออกเป็น 2 กรณีคือ

1. กรณีเป็นสิทธิเรียกร้องที่ไม่ใช่เงิน ทรัพย์สินที่ได้มาจากการใช้สิทธิเรียกร้องย่อมตกอยู่แก่กองทรัพย์สินของลูกหนี้ ไม่ใช่เจ้าหนี้ผู้ใช้สิทธิเรียกร้องนั้นจะมีสิทธิเหนือทรัพย์สินนั้นทันที ดังนั้น เจ้าหนี้คนอื่นๆ ของลูกหนี้ย่อมมีสิทธิที่จะบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินที่ตกมาอยู่ในกองทรัพย์สินนั้นได้

2. กรณีเป็นสิทธิเรียกร้องในหนี้เงิน เจ้าหนี้สามารถเรียกให้จำเลย (ลูกหนี้ของลูกหนี้) ชำระเงินให้แก่เจ้าหนี้ได้โดยตรงโดยไม่ต้องให้เงินนั้นกลับเข้าไปอยู่ในกองทรัพย์สินของลูกหนี้ก่อนก็ได้ ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 235⁵

4. แนวคำพิพากษาศาลฎีกากรณีเจ้าหนี้ผู้ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้บังคับคดีแทนลูกหนี้

ประเด็นในเรื่องนี้เกิดขึ้นเมื่อผู้ที่เป็นลูกหนี้ได้ฟ้องคดีจนศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้ (ในฐานะเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา) แล้ว ลูกหนี้กลับเพิกเฉยไม่ยอมใช้สิทธิบังคับคดีตามคำพิพากษา เจ้าหนี้จึงใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามประมวลกฎหมาย

⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 235 “เจ้าหนี้จะใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้เรียกเงินเต็มจำนวนที่ยังค้างชำระแก่ลูกหนี้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงจำนวนที่ค้างชำระแก่ตนก็ได้ ถ้าจำเลยยอมใช้เงินเพียงเท่าจำนวนที่ลูกหนี้เดิมค้างชำระแก่เจ้าหนี้แล้ว คดีก็เป็นเสร็จกันไป แต่ถ้าลูกหนี้เดิมได้เข้าชื่อเป็นโจทก์ด้วยลูกหนี้เดิมจะขอให้ศาลพิจารณาพิพากษาต่อไปในส่วนจำนวนเงินที่ยังเหลือติดค้างอยู่ก็ได้

แต่อย่างไรก็ดี ท่านมิให้เจ้าหนี้ได้รับมากไปกว่าจำนวนที่ค้างชำระแก่ตนนั่นเอง”

แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 233 เพื่อดำเนินการบังคับคดีกับจำเลย (ลูกหนี้ของลูกหนี้) เพื่อให้ลูกหนี้สามารถชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ต่อไปได้ แต่ปรากฏว่าศาลฎีกากลับวินิจฉัยว่าเจ้าหนี้ไม่น่ามีสิทธิบังคับคดีแทนลูกหนี้โดยอาศัยสิทธิตาม มาตรา 233 ได้ อย่างไรก็ดี คำพิพากษาศาลฎีกาที่มีนั้นล้วนแต่เป็นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ตัดสินไว้ก่อนที่จะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 30) พ.ศ.2560 ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกามาเพื่อให้เห็นเหตุผลที่ศาลฎีกาได้ให้ไว้ในคำพิพากษา และจะได้ใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6378/2539

“ป.วิ.พ.มาตรา 271 บัญญัติให้บุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะ (เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา) เท่านั้น ที่จะร้องขอให้บังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ ผู้ร้องไม่ใช่บุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะจึงไม่มีสิทธิ ส่วนกรณีตาม ป.วิ.พ.มาตรา 57 วรรคท้าย ที่บัญญัติให้สิทธิเจ้าหนี้ในอันที่จะใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้และที่จะเรียกลูกหนี้ให้เข้ามาในคดี หมายถึงการใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลโดยให้เจ้าหนี้เป็นโจทก์ฟ้องในนามของเจ้าหนี้แทนลูกหนี้ได้ รวมทั้งให้เรียกลูกหนี้เข้ามาในคดีตาม ป.พ.พ.มาตรา 233, 234 มิใช่สวมสิทธิในการบังคับคดีของลูกหนี้”

ข้อเท็จจริงคดีนี้เป็นกรณีที่ผู้ร้องอ้างว่าผู้ร้องเป็นผู้ที่ทำสัญญาจะซื้อที่ดินพิพาทจากโจทก์ เมื่อศาลฎีกาพิพากษาให้จำเลยโอนที่ดินให้โจทก์ ผู้ร้องจึงติดต่อให้โจทก์ดำเนินการรับโอนที่ดินจากจำเลยและจดทะเบียนโอนให้แก่ผู้ร้อง แต่โจทก์บ่ายเบี่ยงและไม่ยอมขออนุญาตจำเลยเพื่อให้อำนาจปฏิบัติตามคำพิพากษา เป็นการเพิกเฉยไม่ใช้สิทธิเรียกร้อง ผู้ร้องจึงต้องใช้สิทธิเรียกร้องแทน ขอให้สวมสิทธิของโจทก์ในการบังคับคดีนี้⁶

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8325/2544

“การบังคับคดีนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 271 บัญญัติให้บุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะ (เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา) เท่านั้น ที่จะร้องขอให้บังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง ผู้ร้องไม่ใช่บุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะ (ในคดีที่ร้องนี้) จึงไม่มีสิทธิตามกฎหมายดังกล่าวสำหรับกรณีที่เจ้าหนี้ที่จะใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 233 นั้น หมายถึงการใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลโดยให้เจ้าหนี้เป็นโจทก์ฟ้องในนามของเจ้าหนี้แทนลูกหนี้ได้รวมทั้งเรียกลูกหนี้เข้ามาในคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 234 มิใช่เข้าสวมสิทธิในการบังคับคดีของลูกหนี้ ซึ่งเป็นสิทธิที่กฎหมายกำหนดให้เป็นสิทธิแก่บุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะดังกล่าว”

คำพิพากษาศาลชั้นต้น

คดีสืบเนื่องมาจากโจทก์ฟ้องขอให้บังคับจำเลยโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้แก่โจทก์ตามสัญญาซื้อขายพร้อมกับรับเงินค่าที่ดินส่วนที่เหลือและชำระค่าเสียหายให้แก่โจทก์จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและขาดนัดพิจารณา ศาลชั้นต้น (ศาลแพ่งธนบุรี) พิพากษาให้จำเลย

⁶ วิเชียร ตีระอุดมศักดิ์, วิ.แพ่งพิสดาร เล่ม 3 ฉบับปรับปรุงใหม่ปี 2563, (กรุงเทพฯ : หจก.แสงจันทร์การพิมพ์), 141.

จดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินโฉนดเลขที่ 7181 และ 7182 ให้แก่โจทก์พร้อมกับรับเงินค่าที่ดิน ส่วนที่เหลือจำนวน 8,405,000 บาท หากจำเลยไม่ยอมโอนให้ถือเอาตามคำพิพากษาแทน การแสดงเจตนาและให้ชดเชยค่าเสียหายแก่โจทก์อีก 200,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี นับแต่วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2538 จนกว่าจะชำระเสร็จ คดีถึงที่สุดแล้ว ทั้งโจทก์และจำเลยต่างก็ยังมีได้ดำเนินการบังคับคดี

ผู้ร้องยื่นคำร้องว่า ผู้ร้องเป็นเจ้าของหนี้จำเลยในฐานะผู้รับจำนองที่ดินพิพาทและเป็น เจ้าหนี้จำเลยตามคำพิพากษาคำสัญญาประนีประนอมยอมความ คดีแพ่งหมายเลขแดง ที่ 1013/2538 สัญญาประนีประนอมยอมความที่จำเลยทั้งห้าทำกับผู้ร้องมีสาระสำคัญว่า จำเลยทั้งห้าตกลงยอมรับร่วมกันหรือแทนกันชำระหนี้ให้แก่โจทก์ตามฟ้องจำนวน 13,500,000 บาท พร้อมค่าฤชาธรรมเนียมในส่วนที่ศาลไม่สั่งคืนกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีและค่า ทนายความอีกจำนวน 20,000 บาทภายในวันที่ 30 กรกฎาคม 2538 หากจำเลยทั้งห้า ผิดนัดยอมรับร่วมกันหรือแทนกันชำระหนี้ทั้งหมดตามฟ้องให้แก่โจทก์ทันทีเป็นเงิน 9,652,503.25 บาท พร้อมดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 18 ต่อปี ของต้นเงิน 7,671,891.29 บาท นับแต่วันถัดจากวันฟ้องจนกว่าจะชำระเสร็จ กับยอมให้โจทก์บังคับคดีได้ทันทีโดยให้ยึดทรัพย์ จำนองตามฟ้องอันได้แก่ที่ดินโฉนดเลขที่ 7181 และ 7182 พร้อมสิ่งปลูกสร้างในที่ดินออก ขยายทอดตลาดนำเงินมาชำระหนี้ให้แก่โจทก์ หากได้เงินไม่พอชำระหนี้ยอมให้ยึดทรัพย์สิน อื่นของจำเลยทั้งห้าออกขายทอดตลาดนำเงินมาชำระหนี้ให้แก่โจทก์จนครบ ครั้นครบ กำหนดชำระหนี้ตามสัญญาประนีประนอมยอมความ จำเลยทั้งห้าผิดนัดไม่ยอมชำระหนี้ ผู้ร้องจึงขอบังคับคดี ขั้นที่สุดได้ขายทอดตลาดที่ดินที่จำเลยในคดีนี้จำนองอยู่แก่ผู้ร้อง นายประกอบ ประจงกิจ เป็นผู้ประมูลซื้อได้ในราคา 9,200,000 บาท และได้มีการชำระเงิน แก่เจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่ครั้งผู้ร้องจะขอรับเงินค่าที่ดิน โจทก์กลับ ยื่นคำร้องคัดค้าน อ้างว่าศาลแพ่งธนบุรีพิพากษาให้จำเลยโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินพิพาทให้แก่ โจทก์แล้ว โจทก์จึงมีสิทธิดีกว่านายประกอบอันจะให้จดทะเบียนสิทธิของตนได้อยู่ก่อน ศาล มีคำสั่งอนุญาตตามคำร้องของโจทก์ โจทก์จึงแถลงขอวางเงินค่าที่ดินต่อศาลภายในกำหนด 60 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง แต่เมื่อครบกำหนดดังกล่าวโจทก์ก็มิได้นำเงินไปวางตามคำแถลง และจำเลยก็ละเลยมิได้ขอบังคับคดีขอศาลอนุญาตให้ผู้ร้องในฐานะเจ้าหนี้ของจำเลยตาม คำพิพากษาดังกล่าวใช้สิทธิของจำเลยบังคับคดีแทนจำเลยตามประมวลกฎหมายแพ่งและ พาณิश्य มาตรา 233 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 271

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2562/2550

“การบังคับคดีนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 271 บัญญัติให้บุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะเท่านั้นที่จะต้องขอให้บังคับคดีตามคำพิพากษาหรือ คำสั่ง ผู้ร้องไม่ใช่บุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะจึงไม่มีสิทธิตามกฎหมายดังกล่าว ทั้งไม่ใช่กรณีที่ เจ้าหนี้จะใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิश्य มาตรา 233 ซึ่งหมายถึง การใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลโดยให้เจ้าหนี้เป็นโจทก์ฟ้องในนามของเจ้าหนี้แทน

ลูกหนี้ได้ รวมทั้งเรียกลูกหนี้ให้เข้ามาในคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 234 มิใช่เข้าสวมสิทธิในการบังคับคดีของลูกหนี้ซึ่งเป็นสิทธิที่กฎหมายกำหนดให้เป็นสิทธิแก่บุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะดังกล่าวมาแล้ว”

คำพิพากษาส่วนย่อยว่า

คดีสืบเนื่องมาจากศาลฎีกาพิพากษาให้จำเลยทั้งสามชำระเงิน 600,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปีนับแต่วันฟ้องเป็นต้นไปจนกว่าจะชำระเสร็จแก่โจทก์ ค่าฤชาธรรมเนียมทั้งสามศาลให้เป็นพับ แต่โจทก์ยังไม่ได้ขอให้ออกหมายบังคับคดี

ผู้ร้องยื่นคำร้องว่า ผู้ร้องเป็นเจ้าของหนี้ตามคำพิพากษาของโจทก์ ตามคดีแพ่งหมายเลขแดงที่ 1163/2541 ของศาลชั้นต้นที่พิพากษาให้โจทก์ซึ่งเป็นจำเลยที่ 1 ในคดีดังกล่าวกับพวกร่วมกันชำระเงิน 1,809,124 บาท พร้อมดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 15 ต่อปีนับแต่วันฟ้องเป็นต้นไปจนกว่าจะชำระเสร็จ และใช้ค่าฤชาธรรมเนียมแทนผู้ร้องโดยกำหนดค่าทนายความ 5,000 บาท คดีถึงที่สุดแล้วแต่โจทก์ไม่มีทรัพย์สินหรือสิทธิเรียกร้องอื่นใดให้ผู้ร้องบังคับคดีได้ คงมีแต่สิทธิการบังคับคดีของโจทก์ในคดีนี้ จึงขออนุญาตเข้าสวมสิทธิแทนโจทก์เพื่อบังคับคดีแก่จำเลยทั้งสาม แล้วยื่นเงินที่ได้ชำระหนี้ผู้ร้องต่อไป

ศาลชั้นต้นมีคำสั่งว่า ตามคำร้องไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าได้มีการยึดหรืออายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาของผู้ร้องจึงไม่อนุญาต ยกคำร้อง คำคำร้องให้เป็นพับ

4.1 วิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกา

อย่างที่ได้อ้างไว้แล้วว่าคำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้ยกมาข้างต้นนี้ล้วนแต่เป็นคำพิพากษาที่เกิดขึ้นก่อนมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 30) พ.ศ.2560 ซึ่งบทบัญญัติเดิมอยู่ใน ป.วิ.พ.มาตรา 271 บัญญัติว่า

“ถ้าคู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายแพ้คดี (ลูกหนี้ตามคำพิพากษา) มิได้ปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทั้งหมดหรือบางส่วน คู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะ (เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา) ขอบที่จะร้องขอให้บังคับคดีตามคำพิพากษา หรือคำสั่งนั้นได้ภายในสิบปีนับแต่วันมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยอาศัยและตามคำบังคับที่ออกตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น”

จะเห็นว่าบทบัญญัติเดิมนั้นได้จำกัดผู้ที่จะใช้สิทธิบังคับคดีได้เฉพาะคู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะคดี หรือเรียกว่าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเท่านั้น ไม่ได้ให้สิทธิบุคคลอื่นในการใช้สิทธิบังคับคดีได้ ซึ่งศาลฎีกาก็ตีความบทบัญญัตินี้อย่างค่อนข้างเคร่งครัดโดยวินิจฉัยไปในทางเดียวกันว่า เจ้าหนี้จะใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตาม ป.วิ.พ.มาตรา 233 ในการบังคับคดีลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ได้ โดยมีเหตุผลดังนี้

1. เจ้าหนี้ผู้ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ ไม่ใช่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือผู้ที่ชนะคดี จึงไม่มีสิทธิบังคับคดี

2. การใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ตาม ป.วิ.พ.มาตรา 233 นั้นหมายถึงการใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลโดยให้เจ้าหนี้เป็นโจทก์ฟ้องในนามของเจ้าหนี้แทนลูกหนี้ได้ รวมทั้งเรียก

ลูกหนี้ให้เข้ามาในคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 234 มิใช่เข้าสวมสิทธิในการบังคับคดีของลูกหนี้ซึ่งเป็นสิทธิที่กฎหมายกำหนดให้เป็นสิทธิแก่บุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะ

เหตุที่ศาลฎีกาแปลความอย่างนี้อาจเป็นการแปลความเพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติในมาตรา 234⁷ และมาตรา 235 ซึ่งบัญญัติในลักษณะที่เป็นข้อปฏิบัติเมื่อเจ้าหนี้มาคดีขึ้นสู่ศาล จึงแปลความว่าการใช้สิทธิเรียกร้องหมายถึงการใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลเท่านั้น อีกทั้งคำอธิบายเกี่ยวกับการใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามมาตรา 233 ก็ได้ถูกอธิบายว่าเป็นมาตรการที่อยู่ในชั้นควบคุมกองทรัพย์สินของลูกหนี้ ไม่ใช่ชั้นการบังคับเอาถึงการชำระหนี้ และอ้างอิงไปถึงกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสว่าการใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้เป็นการใช้สิทธิฟ้องคดี (exercer les actions)⁸ และคำพิพากษาศาลฎีกาก็ก็นำวินิจฉัยนี้มาโดยตลอด

4.2 ข้อเสนอแนะการวินิจฉัยผู้มีสิทธิบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 274

ผู้เขียนขอเสนอแนะการวินิจฉัยผู้มีสิทธิบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 274 โดยให้เจ้าหนี้ผู้ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 233 มีสิทธิบังคับคดีแทนลูกหนี้ได้ด้วย โดยผู้เขียนมีข้อหักล้างแนวการวินิจฉัยของศาลฎีกาเดิม และขอสนับสนุนในการวินิจฉัยตามแนวใหม่ดังต่อไปนี้

ข้อหักล้าง

เมื่อศาลได้วางแนววินิจฉัยว่าเจ้าหนี้ผู้ที่จะใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ไม่สามารถใช้สิทธิบังคับคดีแทนลูกหนี้ได้ โดยแสดงเหตุผลไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาอยู่ 2 เหตุผลที่สำคัญดังได้กล่าวไว้แล้วนั้น หากผู้เขียนจะเสนอแนะการวินิจฉัยใหม่ก็เห็นว่าควรจะหักล้างเหตุผลของคำพิพากษาศาลฎีกาที่เคยวางหลักไว้แต่เดิมเสียก่อน ดังนี้

1. ผู้มีสิทธิบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 274 มีอยู่อย่างน้อย 4 กรณี มิใช่แค่บุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะคดีแค่กรณีเดียวตามบทบัญญัติเดิม ซึ่งใน 4 กรณีนั้นรวมถึงผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องตาม ป.พ.พ.มาตรา 306 และผู้รับช่วงสิทธิตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตาม ป.พ.พ.มาตรา 226 ด้วย บุคคลทั้ง 2 ประเภทนี้ต่างก็มิใช่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือผู้ที่ชนะคดี ทั้งมิใช่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีแต่อย่างใด แสดงว่าสิทธิบังคับคดีตามบทบัญญัติใหม่ไม่ได้จำกัดไว้เฉพาะบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะคดีหรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าบุคคลภายนอกคนใดก็สามารถใช้สิทธิบังคับคดีได้ เพราะผู้ที่จะใช้สิทธิบังคับคดีนั้นย่อมต้องมีส่วนได้เสียในผลแห่งคำพิพากษาอยู่ด้วย

⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 234 “เจ้าหนี้ผู้ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้จะต้องขอหมายเรียกลูกหนี้มาในคดีนั้นด้วย”

⁸ เสนีย์ ปราโมช, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์)*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพ: วิญญูชน, 2562), 675.

ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องและผู้รับช่วงสิทธิตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง เป็นบุคคลภายนอกคดีซึ่งได้รับสิทธิต่อมา โดยหากเป็นผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องก็จะเป็นการรับโอนสิทธิมาโดยนิติกรรม หากเป็นผู้รับช่วงสิทธิก็จะเป็นการรับโอนมาโดยผลของกฎหมาย โดยเฉพาะผู้รับช่วงสิทธินั้นกฎหมายบัญญัติถึงการรับช่วงสิทธิตามคำพิพากษาหรือคำสั่งด้วย ดังนั้นผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องและผู้รับช่วงสิทธิต่างก็เป็นผู้มีส่วนได้เสียในผลแห่งคำพิพากษา สิทธิตามคำพิพากษาหรือคำสั่งจึงไม่ถูกจำกัดไว้สำหรับคู่ความฝ่ายที่ชนะคดีหรือเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาอีกต่อไป เจ้าหน้าที่ผู้ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ก็เป็นการใช้สิทธิเพื่อควบคุมกองทรัพย์สินของลูกหนี้ เมื่อลูกหนี้มีสิทธิบังคับคดีได้ตามคำพิพากษาจึงเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่มีส่วนได้เสียในผลแห่งคำพิพากษาด้วย เหตุผลที่ว่าเจ้าหน้าที่ผู้ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาหรือผู้ที่ชนะคดี จึงไม่น่าจะเป็นเหตุผลที่ศาลจะใช้วินิจฉัยได้อีกต่อไป

2. ศาลฎีกาแปลความว่าการใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตาม ป.พ.พ.มาตรา 233 นั้นหมายถึงการใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลเท่านั้น ซึ่งที่จริงแล้วมาตรา 233 ไม่ได้บัญญัติเฉพาะเจาะจงว่าให้เจ้าหน้าที่ใช้สิทธิฟ้องคดีแทนลูกหนี้ได้เท่านั้น แต่บัญญัติว่าให้เจ้าหน้าที่ใช้ “สิทธิเรียกร้อง” ในนามของตนเองแทนลูกหนี้ได้ ดังนั้น หากจะแปลความหมายกันใหม่ก็ควรจะต้องพิจารณาว่า “สิทธิเรียกร้อง” นั้นรวมถึงสิทธิในการบังคับคดีด้วยหรือไม่ หรืออีกนัยหนึ่งคือสิทธิบังคับคดีนั้นเป็นสิทธิเรียกร้องหรือไม่

ความหมายของคำว่า “สิทธิเรียกร้อง” ไม่ได้ปรากฏอยู่ในกฎหมายใดเป็นการเฉพาะแต่หากพิจารณาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะพบว่าสิทธิเรียกร้องนั้นเป็นเรื่องของบุคคลสิทธิ กล่าวคือเป็นกรณีที่บุคคลหนึ่งมีสิทธิเหนือบุคคลอีกคนหนึ่งและสามารถบังคับให้บุคคลเช่นนั้นชำระหนี้แก่ตนได้ สิทธิในการบังคับที่ว่านั้นก็คือสิทธิเรียกร้องนั่นเอง

หากเจ้าหน้าที่เรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้วลูกหนี้ก็ชำระตามกำหนดเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลา สิทธิเรียกร้องนี้ก็ไม่จำเป็นต้องอาศัยอำนาจบังคับตามกฎหมาย แต่หากว่าลูกหนี้ไม่ยอมชำระหนี้แล้วการบังคับสิทธิเรียกร้องนั้นย่อมสามารถทำได้โดยการฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง อันเป็นการอาศัยอำนาจตามกฎหมายมหาชนเข้ามาบังคับสิทธิเรียกร้องนั้น การฟ้องคดีจึงเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายเพื่อบังคับสิทธิเรียกร้อง กรณีตามมาตรา 233 เป็นกรณีที่ลูกหนี้มีสิทธิเรียกร้องเหนือบุคคลอื่น แต่กลับขัดขึ้นหรือเพิกเฉยไม่บังคับตามสิทธิเรียกร้อง กฎหมายจึงให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการบังคับโดยถือว่าเจ้าหน้าที่ใช้สิทธิแทนลูกหนี้ของตน ที่กล่าวมาอย่างนี้เพื่อที่จะโยงความสัมพันธ์ไปถึงการใช้สิทธิในการบังคับคดีซึ่งเป็นสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเช่นกัน เป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายเพื่อบังคับสิทธิเรียกร้องเช่นกัน เพียงแต่เป็นขั้นตอนที่เกิดภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาแล้วเท่านั้น ดังนั้น หากมองว่าการใช้สิทธิฟ้องคดีเป็นการใช้สิทธิเรียกร้อง การใช้สิทธิบังคับคดีก็ควรจะเป็นการใช้สิทธิเรียกร้องเช่นเดียวกัน

ข้อสนับสนุน

หากศาลวินิจฉัยให้เจ้าหนี้ผู้ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามมาตรา 233 ใช้สิทธิบังคับคดีได้ก็อาจส่งผลดีและอาจต้องพิจารณาถึงประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้

1. เป็นการแก้ปัญหาการใช้สิทธิไม่สุจริตของลูกหนี้จากการไม่ยอมใช้สิทธิบังคับคดี เพราะจะกลายเป็นว่าถ้าลูกหนี้ใช้สิทธิฟ้องคดีแล้วไม่ยอมบังคับคดีทำให้เจ้าหนี้ไม่สามารถใช้สิทธิบังคับคดีแทนลูกหนี้ได้ เจ้าหนี้ก็หมดโอกาสได้รับชำระหนี้ ทั้งๆ หนี้ของลูกหนี้นั้นได้รับการยืนยันหนี้โดยคำพิพากษาแล้ว แต่หากเจ้าหนี้สามารถใช้สิทธิบังคับคดีแทนลูกหนี้ได้ก็จะแก้ไขปัญหานี้ได้

2. สิทธิในการบังคับคดีเป็นสิทธิในทางทรัพย์สินไม่ใช่สิทธิเฉพาะตัวจึงสามารถโอนกันได้ไม่ว่าจะโดยทางนิติกรรมหรือโดยทางมรดก การให้สิทธิเจ้าหนี้ใช้สิทธิบังคับคดีแทนลูกหนี้ได้จึงเท่ากับให้เจ้าหนี้บังคับเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ได้

3. หากเจ้าหนี้ผู้ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้สามารถใช้สิทธิบังคับคดีได้ ทรัพย์สินที่ได้จากการบังคับคดีย่อมตกอยู่ในกองทรัพย์สินของลูกหนี้ หากเจ้าหนี้จะบังคับเอาก็ต้องใช้สิทธิเรียกร้องของตนเองที่มีอยู่เหนือลูกหนี้ของตนอีกทีหนึ่งซึ่งหากลูกหนี้ได้แย้งสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ก็ยังสามารถนำข้อพิพาทนี้ขึ้นสู่ศาลอีกครั้งหนึ่งได้ ดังนั้นจึงไม่ต้องกังวลว่าสิทธิที่เจ้าหนี้มีอยู่เหนือลูกหนี้นั้นจะบกพร่องหรือไม่ อย่างไรก็ดี เชื่อว่าในชั้นพิจารณาก่อนจะมีการออกหมายบังคับคดี ศาลคงจะได้ไต่สวนความเป็นเจ้าหนี้ที่จะใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามสมควรก่อนอยู่แล้ว

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 233 ถูกอธิบายความในลักษณะที่จำกัดการใช้สิทธิเรียกร้องว่า หมายถึงสิทธิในการฟ้องคดีเท่านั้น โดยมีเหตุผลสนับสนุนทั้งในแง่ของบริบทแวดล้อมของเรื่อง กฎหมายต่างประเทศซึ่งเป็นที่มาของบทบัญญัตินี้⁹ รวมไปถึงบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเดิมซึ่งให้อำนาจแก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเป็นผู้มีสิทธิบังคับคดี บุคคลที่ไม่ใช่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือบุคคลที่ไม่ใช่คู่ความย่อมไม่สามารถบังคับคดีได้ ศาลฎีกาจึงมีคำวินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานว่าการใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 233 ไม่สามารถใช้เพื่อการบังคับคดีได้ดังเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่เมื่อได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งใหม่ในปี พ.ศ.2560 ซึ่งได้กำหนดให้ผู้รับโอนหรือรับช่วงสิทธิตามคำพิพากษาซึ่งถือเป็นบุคคลภายนอกคดีและไม่ใช่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือคู่ความในคดีมีสิทธิบังคับคดีได้ ทำให้เห็นว่าสิทธิบังคับคดีนั้นอาจไม่ถูกจำกัดเฉพาะคู่ความ

⁹ เอมอร สวัสดิ์, “การใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามมาตรา 233 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในการยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อลูกหนี้คนที่สามในคดีล้มละลาย,” สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548, 11-12.

ในคดีเท่านั้น อีกทั้งบทบัญญัติเรื่องการใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ก็ทำให้สามารถตีความ คำว่าสิทธิเรียกร้องนั้นอาจหมายความรวมถึงสิทธิบังคับคดีด้วยก็ได้

ข้อเสนอแนะของบทความนี้คือ ศาลอาจใช้อำนาจในการวินิจฉัยข้อกฎหมายนี้ โดยให้ถือว่าการการที่เจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้เพื่อขอบังคับคดีแทนลูกหนี้ นั้น เป็นการใช้สิทธิเรียกร้องแทนลูกหนี้ แม้เป็นการใช้สิทธิในนามของตนเองก็เข้าลักษณะ เป็นผู้มีส่วนได้เสียในคำพิพากษาได้ หรือหากจะตีความเคร่งครัดว่าเจ้าหนี้ผู้ใช้สิทธิเรียกร้อง ของลูกหนี้ไม่ใช่บุคคลตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 274 บัญญัติไว้ ก็อาจแก้ไข กฎหมายโดยเพิ่มผู้ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้เข้าไปในบทบัญญัติด้วย เพื่อให้ศาลสามารถ วินิจฉัยให้เจ้าหนี้เช่นนั้นสามารถใช้อำนาจบังคับคดีได้

บรรณานุกรม

- จิต เศรษฐบุตร. *หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522.
- จิต เศรษฐบุตร. *หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้*. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.
- รุ่งโรจน์ แซ่จ้าว. “การซื้อขายสิทธิเรียกร้อง.” *วิทยานพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 2556.
- วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์. *วิแพ่งพิสดาร เล่ม 3 (ฉบับปรับปรุงใหม่ปี 2563)*. กรุงเทพฯ: หจก.แสงจันทร์การพิมพ์, 2563.
- สมชัย ฑีฆาอุตมากร. *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: บริษัท กรุงสยาม พับลิชชิง จำกัด, 2561.
- สุนทร มณีสวัสดิ์. *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555.
- เสนีย์ ปราโมช. *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์)*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2562.
- โสภณ รัตนกร. *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2556.
- เอมอร สวัสดิ์. “การใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามมาตรา 233 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในการยื่นขอรับชำระหนี้ต่อลูกหนี้คนที่สามในคดีล้มละลาย.” *สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 2548.

